

Nr 754

Av herr **Sveningsson m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 73, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 924 i Andra kammaren)

I Kungl. Maj:ts proposition nr 73 till årets riksdag föreslås vissa ändringar i expropriationslagen. Det gäller bl. a. tidpunkten vid vilken rättgång i expropriationsmål tidigast kan inledas, förhandstillträde och ersättning med anledning av sådant tillträde, samt rättegångskostnaderna.

Tvångsinlösen av egendom är ett allvarligt ingrepp i den enskildes rätt. Lagändringar för att främja expropriationsförfarandets snabbhet och effektivitet måste därför företagas med stor varsamhet och med hänsyn tagen till den enskildes krav på rättssäkerhet.

Motivet för de föreslagna ändringarna är att expropriationsförfarandet skall gå snabbare och till minsta möjliga kostnad för parterna. De lösningar 1960 års expropriationsutredning redovisat i sitt delbetänkande "Förtida tillträde, expropriationskostnad m. m." (SOU 1964: 32) och som ligger till grund för föreliggande proposition synes oss uppfylla det angivna syftet.

Vad gäller expropriationskostnaderna går dock propositionen längre än vad som är nödvändigt.

Enligt 67 § expropriationslagen åligger det den exproprierande att ersätta motparten hans kostnader i målet i den mån annat ej föranledes av vad som i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken stadgas. Denna bestämmelse har införts till skydd för expropriaten i det tvångsförfarande som han utsätts för genom expropriationen. Det har ansetts självklart att den som blir utsatt för ett tvångsmässigt ingripande av detta slag skall få den honom tillkommande ersättningen ogravverad och inte behöva vidkännas några utgifter för att få ut sin rätt.

Propositionen föreslår ingen ändring i denna bestämmelse för såvitt avser kostnaderna för expropriationsdomstol i första instans eller i fråga om den exproprierandes kostnader i överrätt. Beträffande expropriatens kostnader i överrätt föreslås däremot den ändringen av lagrummet, att i de fall då expropriaten ensam fullföljer talan han själv skall stå för sina egna kostnader om han förlorar. I de fall talan fullföljts å ömse sidor kan expropriaten, om han förlorar, få viss ersättning för rättegångskostnaderna om hans kostnad är orsakad av motpartens fullföljd av talan.

Motiven för den föreslagna lagändringen är såsom ovan nämnts huvudsakligen att gällande lagregel medför fördyringar och förseningar av expropriationen. Mot en förändring talar enligt vår mening följande skäl.

1) Att expropriationsprocesserna ofta blir relativt tidskrävande beror på målens komplicerade karaktär. De är i övervägande antal fall betydligt mer komplicerade än allmänna tvistemål. Den statistiska undersökning, som expropriationsutredningen gjort beträffande mål som avgjorts av expropriationsdomstol under tidsperioden 1952—1958 och efter fullföljd sakprövats i högre rätt, bekräftar att så är förhållandet. Undersökningen visar också att talan fullföljts till högre rätt i relativt stor del av målen. Det har emellertid inte kunnat klarläggas om den för expropriaten förmånliga bestämmelsen om rättegångskostnad i 67 § expropriationslagen medverkat härtill. Den förlängda processtiden kan exempelvis ofta bero på att den exproprierande begärt anstånd att inkomma med yttrande, vilket ofta förekommer.

2) Expropriationsmålens invecklade sakfrågor gör att den enskilde ibland får svårt att bedöma om målet fått en tillräckligt allsidig och grundlig behandling i underrätten. Fullföljd kan därför ofta anses motiverad även om han inte vinner bifall till sin talan. Det skulle därför vara obilligt att låta expropriaten själv svara för sina kostnader.

3) Expropriationsmål är många gånger av avgörande betydelse för den enskildes hela ekonomiska ställning, eftersom tvisteföremålet ofta representerar stora värden. Att fullföljdsfrekvensen är något högre än i allmänna tvistemål är därför helt naturligt.

4) Den redovisade undersökningen av ändringsfrekvensen — som av utredningen inte ställts i relation till ändringsfrekvensen beträffande allmänna tvistemål — utvisar, att det är av största betydelse att expropriationsmålen blir föremål för prövning i högre instans. Dessutom bör påpekas att någon utpräglad praxis i värderingsfrågor inte utbildats på samma sätt som t. ex. inom vattendomstolarna. I vattenmålen är det relativt enkelt för parterna att bedöma hur mellaninstansen, d.v.s. vattenöverdomstolen, kommer att bedöma målet om det hänskjutes dit. Mellaninstans för expropriationsmål är hovrätterna. Dessa saknar en fast praxis och det förekommer ibland situationer där man direkt kan fastslå att den ena hovrätten tillämpar helt andra system än den andra. Detta talar otvivelaktigt för att man inte skall företaga någon ändring så länge nuvarande domstolsordning består.

5) Utredningen har inte kunnat visa att markägare och andra ersättningsberättigade sakägare otillbörligt utnyttjat sin förmån av kostnadsfri rättegång i överrätt. Kostnadsregeln kan därför inte åberopas som orsak till förlängd tidsutdräkt. Utredningen synes ha förbisett att expropriaten i allmänhet har lika stort intresse som den exproprierande att

undvika en lång och tidsödande process. Med hänsyn till den fortgående penningvärdeförsämringen torde den som tvångsvis avhändes sin fasta egendom bedöma det som fördelaktigt att utan dröjsmål få disponera expropriationsersättningen. Detta föranleder att expropriaten nogt övervärer om han bör fullfölja sin talan.

6) Bestämmelserna om förhandstillträde och den föreslagna möjligheten till övergång av äganderätten till expropriationsobjektet i ett tidigt skede av förfarandet gör, att ändring av gällande kostnadsregel framstår som omotiverad om — som propositionen gör gällande — ändringen motiveras med tids- och kostnadsskäl.

Det vore mycket olyckligt om den rättsliga bedömningen av expropriationsärenden i fortsättningen till stor del skulle vara beroende av sakägarens ekonomiska ställning. Det strider mot självklara demokratiska principer att ekonomiska faktorer skall få påverka eller utforma den rättsliga prövningen. Särskilt vid expropriationsmål är de ekonomiska förutsättningarna ofta mycket olika för expropriand och sakägare. Eftersom expropriation i stor utsträckning drabbar villaägare och andra fastighetsägare i relativt blygsamma ekonomiska omständigheter, synes ett genomförande av propositionens förslag vad gäller rättegångskostnaderna leda till att expropriaten ofta avstår från fullföljd på grund av ekonomiska skäl, trots att underrättens handläggning i och för sig kunde motivera fullföljd talan. Denna konsekvens av föreslagen lagstiftning är enligt vår mening betydligt allvarigare än om den nu gällande kostnadsregeln i något enstaka fall skulle kunna antagas uppmuntra till en förnyad prövning trots avsaknad av tungt vägande skäl härför.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen måtte antaga det vid Kungl. Maj:ts proposition nr 73 fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation med den ändringen att 67 § bibehåller sin nuvarande lydelse.

Stockholm den 5 maj 1966

Ragnar Sveningsson (h)

Bertil Strandberg (h) Gunvor Stenberg (h) J.-A. Arvidson (h)

Arne Svenungsson (h) Lars Schött (h) Holge Ottosson (h)